

<https://jrl.ui.ac.ir/?lang=en>

Journal of Researches in Linguistics
E-ISSN: 2322-3413
15(1), 181-198
Received: 30.08.2023 Accepted: 11.10.2023

Research Paper

**Deletion in sentences with complex predicates in Persian:
a phase-based approach**

Razieh Mahdi Beyraghdar*

Assistant Professor of Linguistics, Department Linguistics, Faculty of Foreign Languages and Literature, Payam Noor University, Tehran, Iran
RaziehMahdiBeyraghdar@pnu.ac.ir

Elahe Vasegh

Graduated Student of Linguistics, Department of Linguistics, Faculty of Foreign Languages and Literature, Payam Noor University, Tehran, Iran
elahe59.vgh@gmail.com

Mazdak Aanoushe

Assistant Professor of Linguistics Department of Linguistics, Faculty of Literature and Humanities, University of Tehran, Iran
mazdakanushe@ut.ac.ir

Arezoo Najafian

Associate Professor of Linguistics, Department of Linguistics, Faculty of Foreign Languages and Literature, Payam Noor University, Tehran, Iran
a.najafian@pnu.ac.ir

Abstract

There is neither a general agreement among linguists nor any comprehensive works on how the process of deletion works in sentences with complex predicates in Persian. In this connection, on the one hand, due to the elimination process, a group of linguists believe that the very problem is concerned with argument ellipsis. On the other hand, others believe that the deletion of the light Verb stranding VP-ellipsis is the result of the deletion process. Considering the duality mentioned in the previous studies and also their ineffectiveness in explaining other grammatical sentences containing complex predicates with deleted constituents, this research is an attempt to provide a new analysis of this linguistic process. In so doing, the present research is grounded upon the dynamic approach to phase theory in minimalist syntax and specifically Bošković's approach (2005; 2013; 2014). The findings of this research indicate that what is deleted in the sentences containing complex predicates is the result of neither an argument ellipsis nor a light Verb stranding VP-ellipsis. But the deleted constituents in the sentences with the complex predicates are either a phase or the complement of a phase.

Keywords: Argument Ellipsis, Verb Phrase Ellipsis, Verb Stranding, Phase Theory, Complex Verb, Persian Language

Introduction

A complex predicate refers to a kind of predicates that consist of two independent words, in which the first word is a noun, adjective or adverb, and the second word is a verb. One of the phenomena that has been noticed in the studies

*Corresponding author

related to the complex predicates is the investigation of the deletion in such sentences. Insofar as this article is dedicated to account for the phenomenon of deletion in sentences with complex predicates, we have merely reviewed the studies that are related to this phenomenon. As for instance, Tosarvandani (2009) believes that the deleted constituents in sentences with complex predicates in Persian language are the result of the light Verb stranding VP-ellipsis (vSVPE). Rasekhi (2014), on the contrary, believes in argument ellipsis (AE) in these sentences. Given different analyses on the nature of the deleted constituents in the target structures as well as their ineffectiveness to provide a comprehensive explanation of various data of Persian language, enabled us within the framework of dynamic approach to cast a new look towards the phase theory. Besides, based on Bošković's opinions (2005; 2013; 2014) we intended to explain the role of the internal structure of the phases in this process. In this line, the main questions of the present research are: (a) what is the category of deleted constituents in sentences with complex predicates? (b) Based on the dynamic phase approach, how can one provide a comprehensive explanation of the process of deletion of various constituents in sentences with complex predicates.

Materials and Methods

The purpose and nature of the present research is theoretical and explanatory. Methodologically concerned, it can be considered as a documentary study. Granted with the paradigm of generative syntax, the verifiability and reliability of the data and analyses were examined under the lens of native speaker's intuition. To this end, the authors of the present research who are native Persian speakers, underwent verifying the reliability of the data and analyses. The present study employs the dynamic phase approach which has been given less, if not any, attention and credence in studying the process of deletion in Persian language. On these accounts, one can argue that the present paper has opened a new line of research in this field.

According to the Chomsky's (2000, 2001) approach, phasehood is understood as a rigid concept; that is to say, the phasal status of a category does not depend on its syntactic context. Therefore, CPs and VPs are always taken to be phases. This runs counter to the spirit of the Minimalist predecessor of phases: barriers. In the barriers system (Chomsky, 1986), whether a particular category is a barrier depends on its syntactic context. Thus, sometimes CP is a barrier and sometimes it is not, depending on its syntactic context. In other words, while phases are defined rigidly, barriers are defined contextually; that is, they are context-sensitive.

A number of authors have recently argued that phasehood should also be contextually defined. As for instance, Bošković (2005; 2013; 2014) argues for a particular contextual approach whereby the highest projection in the extended projection of a major (i.e., lexical) category functions as a phase. This approach is contextual because the amount of structure (including the highest phrase) projected by major categories can differ both cross-linguistically and in different constructions within a single language. Based on the dynamic approach of Bošković, the highest phrase in the extended projections of the lexical categories functions as a phase.

Discussion and Conclusions

In this article, the function of deletion process in sentences with compound predicates was investigated. Using the dynamic phase approach based on Bošković's (2005; 2013; 2014) framework, the authors indicated that the phase or the complement of the phase is deleted. In this way, contrary to Tosarvandani's (2009) approach, it was shown that the deleted structure is not the result of light Verb stranding VP-ellipsis (vSVPE). Also, contrary to Rasakhi (2014), we showed that what appears at first glance to be argument ellipsis, is in fact the result of the elimination process on different structures. This occurs within the framework of the dynamic phase approach through which either the phase or the complement of the phase being deleted. Unlike the duality in the analysis of constituent deletion in sentences containing complex predicates as either Verb stranding VP-ellipsis or argument ellipsis, a comprehensive and economic analysis can be obtained through using the dynamic phase approach.

مقاله پژوهشی

سازه‌های محذوف در جملات دارای فعل مرکب زبان فارسی: رویکردی فازبنیاد

* راضیه مهدی بیرق‌دار ^{ID}

** الهه واثق

*** مزدک انوشه ^{ID}

**** آرزو نجفیان ^{ID}

چکیده

زبان‌شناسان درباره چگونگی عملکرد فرایند حذف در جملات دارای فعل مرکب در زبان فارسی اختلاف نظر دارند و تحلیلی جامعی در این خصوص وجود ندارد. برخی از این زبان‌شناسان معتقد هستند که براساس فرایند حذف شاهد حذف موضوع^۱ هستیم، درمقابل برخی دیگر بر این باورند که حذف گروه فعلی به همراه ابقای فعل کوچک^۲ حاصل فرایند حذف است. با توجه به دوگانگی ذکر شده در مطالعات پیشین و همچنین ناکارآمدی آن‌ها در تبیین سایر جملات دستوری، این پژوهش بر آن بوده است که براساس رویکرد پویا به نظریه فاز در نحو کمینه‌گرا و براساس آرای بشکوویچ (2014; 2013; 2005) تحلیلی نو از این فرایند زبانی ارائه کند. یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که در این چارچوب نظری، آنچه در جملات دارای گروه فعلی مرکب حذف می‌شود نه حذف موضوع است و نه حذف گروه فعلی با ابقای فعل کوچک، بلکه سازه محذوف در جملات دارای گروه فعلی مرکب فاز یا متمم فاز است.

کلید واژه‌ها: حذف موضوع، حذف گروه فعلی، ابقای فعل، فاز پویا، فعل مرکب، زبان فارسی

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

¹ argument ellipsis

² light Verb stranding VP-ellipsis

raziehmahdibeyraghdar@pnu.ac.ir

elahe59.vgh@gmail.com

mazdakanushe@ut.ac.ir

a.najafian@pnu.ac.ir

* استادیار زبان‌شناسی، گروه زبان‌شناسی، دانشکده زبان‌های خارجی و ادبیات، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران (نویسنده مسئول)

** دانش آموخته دکتری زبان‌شناسی، گروه زبان‌شناسی، دانشکده زبان‌های خارجی و ادبیات، دانشگاه پیام‌نور، تهران، ایران

*** استادیار زبان‌شناسی، گروه زبان‌شناسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه تهران، تهران، ایران

**** دانشیار زبان‌شناسی، گروه زبان‌شناسی، دانشکده زبان‌های خارجی و ادبیات، دانشگاه پیام‌نور، تهران، ایران

۱. مقدمه

بنا به گفته طباطبایی (۱۳۹۴) فعل مرکب به افعالی اطلاق می‌شود که از دو واژه مستقل تشکیل شده است: واژه اول یک اسم، صفت یا قید است و واژه دوم یک فعل. جزء نخست با نام‌های مختلفی همچون بخش غیر فعلی^۱ (Karimi, 2003a, b; Foli et al., 2005; Megerdooimian, 2001, 2012; Shafiei, 2015, 2016)، هم‌یار (طباطبایی، ۱۳۹۴) و همچنین فعل یار (احمدی‌گیوی، ۱۳۸۰: ۸۶۹) خوانده می‌شود. جزء دوم فعل سبک^۲ نامیده می‌شود، چراکه محتوای معنایی خود را از دست داده است یا معنای فعل سنگین متناظر در آن کم‌رنگ شده است. اما زمان، نمود و نفی همچون افعال دیگر در آن‌ها باز نمود می‌یابد. فولی و همکارانش (۲۰۰۵) معتقدند که در زبان فارسی، فعل سبک کنشگری و سبیت محمول مرکب را تعیین می‌کند و نه عنصر غیر فعلی (فعل یار). اما انوشه (۱۴۰۰) تعیین ساختار موضوعی و کنشگری در ساختار جملات دارای محمول مرکب را «امر بین‌الامرین» می‌داند، بدین معنا که هر دو عنصر غیر فعلی و فعل سبک هم‌زمان ایفای نقش می‌کنند. بررسی ویژگی‌های صرفی و نحوی فعل مرکب از مباحث مورد توجه دستور نویسان و زبان‌شناسان بوده است. از این رو، در این خصوص پژوهش‌های فراوان و با رویکردهای متنوع موجود است.^۳

یکی از پدیده‌هایی که در مطالعات مربوط به فعل مرکب مورد توجه قرار گرفته است، بررسی پدیده حذف جملات حاوی این دسته از افعال است. از آنجا که این مقاله به بررسی پدیده حذف در جملات دارای فعل مرکب اختصاص دارد، صرفاً آن دسته از مطالعاتی بررسی می‌شوند که به پدیده حذف مرتبط هستند. به‌طور مثال، توسروندانی^۴ (۲۰۰۹) بر این باور است که سازه‌های محذوف در جملات دارای افعال مرکب در زبان فارسی حاصل عملکرد فرایند حذف گروه فعلی با ابقای فعل سبک^۵ (vSVPE) هستند. در مقابل، راسخی (۲۰۱۴) معتقد به حذف موضوع^۶ (AE) در این جملات است. وجود تحلیل‌های متفاوت پیرامون ماهیت زنجیره محذوف در ساختار مدنظر، همچنین ناکارآمدی آن‌ها در تبیین سایر داده‌های زبان فارسی، ما را بر آن داشت تا از منظری نو، در چارچوب رویکرد پویا^۷ به نظریه فاز^۸ و براساس آرای بشکوویچ^۹ (۲۰۱۴; ۲۰۱۳; ۲۰۰۵) به تبیین نقش ساختار درونی فاز در این فرایند بپردازیم. پرسش‌های اصلی پژوهش حاضر عبارت‌اند از: (الف) مقوله سازه محذوف در جملات دارای گروه فعلی مرکب چیست؟ (ب) براساس رویکرد فاز پویا چگونه می‌توان تعمیمی جامع از چگونگی عملکرد فرایند حذف بر سازه‌های متنوع^{۱۰} در جملات دارای گروه فعلی مرکب به دست داد.

این پژوهش را باید به لحاظ هدف و ماهیت از نوع نظری و به لحاظ روش اجرا اسنادی و توصیفی دانست. با توجه به آنکه یکی از پارادایم‌های مطرح در نحو‌زایی آن است که داده‌ها بر مبنای شم زبانی گویشوران باید تحلیل شوند در این پژوهش نیز داده‌ها بر اساس شم زبانی نگارندگان تحلیل شده‌اند. از آنجا که فرایند حذف در زبان فارسی براساس رویکرد فاز پویا تاکنون بررسی نشده است این جستار را می‌توان پژوهشی جدید در این حوزه برشمرد.

ساختار کلی مقاله پیش‌رو بدین صورت است: پس از مقدمه حاضر، در بخش دوم این پژوهش ابتدا پیشینه پژوهش معرفی می‌شود و همچنین به معرفی و نقد مطالعات در خصوص چگونگی عملکرد فرایند حذف در افعال مرکب می‌پردازیم. در بخش سوم به نظریه فاز پویا اشاره می‌شود. در بخش چهارم برپایه رهیافت فاز پویا^{۱۱} درصدد ارائه تبیینی جامع از چگونگی حذف موضوع درونی در جملات دارای افعال مرکب در زبان فارسی بر خواهیم آمد و نشان می‌دهیم که با این روش می‌توان از دوگانگی تحلیل جلوگیری کرد. در نهایت، در بخش پایانی نتیجه مباحث مطرح‌شده در این پژوهش را بیان خواهیم کرد.

¹ nonverbal element

² light verb

³ ناتل خانلری (۱۳۶۵)، کریمی‌دوستان (۱۹۹۷)، کریمی (۲۰۰۵)، دبیرمقدم (۱۳۸۴)، انوشه و ضرابی (۱۳۹۸)، توسروندانی (۲۰۰۹)، برزگر (۱۳۹۴) و فولی، هارلی و کریمی (۲۰۰۵).

⁴ N. Toosarvandani

⁵ light Verb stranding VP-ellipsis

⁶ argument ellipsis

⁷ dynamic approach

⁸ Phase theory

⁹ Z. Bošković

¹⁰ حذف فعل سبک در افعال مرکب به‌عنوان نمونه‌ای از حذف فعل بخشی از پژوهش دیگری در خصوص gapping و همچنین ساخت‌های هم‌پایه است و در قالب مقاله‌ای به چاپ خواهد رسید.

¹¹ dynamic phase

۲. پیشینه پژوهش

از آنجا که چگونگی عملکرد فرایند حذف مبتنی بر ساختار درونی جملات و گروه فعل مرکب است، ابتدا در بخش (۲-۱) به پیشینه مطالعات ساختار درونی جملات ساده در زبان فارسی با توجه به تحلیل انوشه (۱۳۸۷) و درزی و انوشه (۱۳۸۹) در مقابل کریمی (۲۰۰۵) پیرامون جایگاه هسته فعلی، می‌پردازیم. پس از آن در بخش (۲-۲) ساختار افعال مرکب را بر مبنای آرای زبان‌شناسان مختلف (Mohammad & Karimi, 1991; Karimi, 2003b, 2005; Foli et al., 2005; Megerdoomian, 2001, 2012) معرفی می‌کنیم. آنگاه مطالعات پیشین در خصوص فرایند حذف در جملات ساده زبان فارسی دارای ساختار افعال مرکب از منظر زبان‌شناسان مختلف معرفی و نقد می‌شود.

۲-۱. جایگاه هسته فعلی: خروج از درون گروه فعلی در مقابل ابقاء فعلی

انوشه (۱۳۸۷) و درزی و انوشه (۱۳۸۹)، برخلاف کریمی (۲۰۰۵)، معتقد هستند که فعل در زبان فارسی، از دامنه گروه فعلی خارج می‌شود و با هسته زمان انضمام می‌یابد و چنانچه در ساختار مدنظر، فرافکن میانی همانند نمود استمرار و کامل حضور داشته باشد، فعل بدان‌جا ارتقا می‌یابد. انوشه (۱۳۸۷) معتقد است که عامل برون رفت فعل از هسته گروه فعلی کوچک، قوی بودن مشخصه تصریف بر روی این گروه و انگیزه این حرکت بازبینی مشخصه یادشده در انطباق با هسته گروه زمان است، و در ساخت‌هایی که دارای نمود کامل و ناقص هستند، فعل با هدف بازبینی مشخصه تصریف خود به هسته یکی از این نمودها حرکت می‌کند. بر این اساس، در این پژوهش نیز نگارندگان در ساختار افعال مرکب قائل به وجود مشخصه تصریف قوی در فعل سبک در جایگاه هسته گروه فعلی کوچک و به تبع آن برون رفت آن از این جایگاه و انضمام آن به هسته زمان یا نمود هستند.

۲-۲. ساختار افعال مرکب

۲-۱-۲. کریمی (2003a & b; 2005)، محمد و کریمی (1991) و فولی و همکاران (2005)

بنا به نظر کریمی (۲۰۰۵) فعل مرکب فارسی را نمی‌توان یک واحد واژگانی دانست، چراکه فعل یار تفکیک‌پذیر و گسترش‌پذیر بوده و حذف فعل سبک نیز ممکن است. همچنین، محمد و کریمی (۱۹۹۱)، فولی و همکاران (۲۰۰۵) بیان می‌دارند که می‌توان فعل یار و فعل سبک را با عناصر متفاوت از یکدیگر جدا کرد. بر این اساس، ما نیز به پیروی از این زبان‌شناسان معتقدیم که فعل سبک و فعل یار در فعل مرکب ابتدا به صورت مجزا تولید و سپس در نحو ادغام شده است و در نهایت در صورت منطقی خوانش می‌یابند. بدین ترتیب، اگرچه دو سازه فعل مرکب تا حدودی از استقلال نحوی برخوردارند؛ اما خصوصیات معنایی آن‌ها مانند کلمات منفرد در فارسی و دستور زبان‌های دیگر همچون انگلیسی است. فولی و همکاران (۲۰۰۵)، در چارچوب آرای هله^۱ و کایزر^۲ (۱۹۹۳)، به بررسی ساخت درونی افعال مرکب در زبان فارسی می‌پردازند و معتقدند که می‌توان سه ساخت ناکنایی^۳، ناگذرا^۴ و سببی را برای محمول‌های مرکب در زبان فارسی در نظر گرفت. در نمودارهای (۱)، (۲) و (۳) این ساخت‌ها نشان داده شده‌اند.

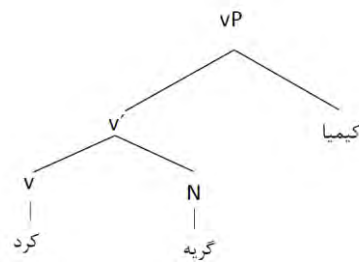
^۱ K. Hale

^۲ S. J. Keyser

^۳ unergative

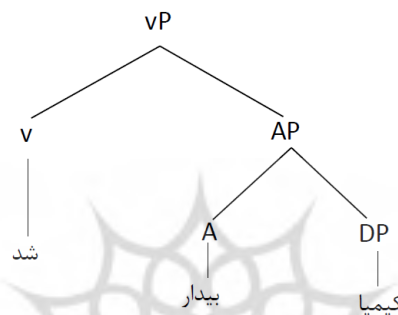
^۴ intransitive

۱- ساخت ناکنایی

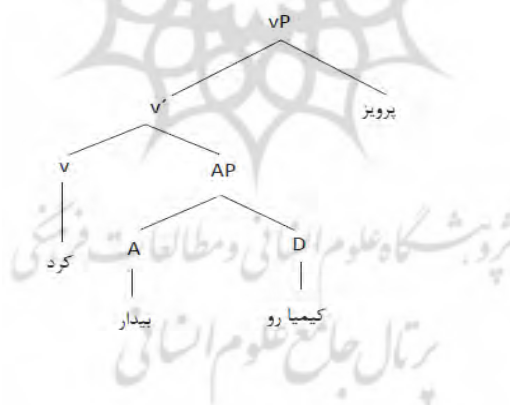
(Karimi, 2005: 13)

۲- ساخت ناگذرا

(Karimi, 2005: 14)

۳- ساخت سببی

(Karimi, 2005: 14)

در این مقاله، ساخت درونی افعال مرکب بنا به آرای فولی و همکاران (2005) و همچنین کریمی (2005) است.

۲-۲-۲. مگردومیان (2001; 2012)

مگردومیان (2001; 2012) نیز به بررسی افعال مرکب دارای صورت متناوب سببی-آغازی می‌پردازد و سعی می‌کند که تحلیلی مؤلفه‌ای از ساختار این افعال در قالب آرای هله و کایزر (1993) به دست دهد. البته وی برخلاف آرای دیگر زبان‌شناسان (Mohammad & Karimi, 1991; Karimi Doostan, 1997, 2005; Foli et al., 2005) هستند و رفتار آن‌ها در انتخاب و تعیین نقش معنایی موضوع درونی همانند یک فعل واژگانی است. و از این رو، وی افعال مرکب را یک واحد واژگانی می‌داند. مگردومیان (2001; 2012) در ساختار افعال مرکب قائل به فرافکنی دو هسته فعلی کوچک می‌شود. یک هسته فعلی

کوچک دربردارنده فعل سبک درونی مربوط به رویداد «شدن»^۱ است و با افعال لازم فرافکنی می‌شود. موضوع درونی در جایگاه شاخص این فرافکن فعلی واقع می‌شود. هسته فعلی کوچک دیگر دربردارنده فعل سبک دوم است که وی هسته فعلی سبک بیرونی می‌نامد. این فعل سبک مربوط به رویدادهای سببی^۲ است و با افعال سببی فرافکنی می‌شود. موضوع بیرونی در جایگاه شاخص این فرافکن فعلی واقع می‌شود. براساس نظر مگردومیان، خوانش «شدن» به طور دائمی در ساختار افعال مرکب وجود دارد و چنانچه خوانش نمودی دیگری در جمله وجود داشته باشد، این خوانش به لایه‌های بالایی اضافه می‌شود.

۲-۳. حذف در جملات دارای فعل مرکب

۲-۳-۱. توسروندانی (۲۰۰۹)

توسروندانی (۲۰۰۹) در چارچوب آرای فولی و همکاران (۲۰۰۵) به بررسی پدیده حذف در جملات دارای فعل مرکب، مانند جملات (۱) در زیر پرداخته است.

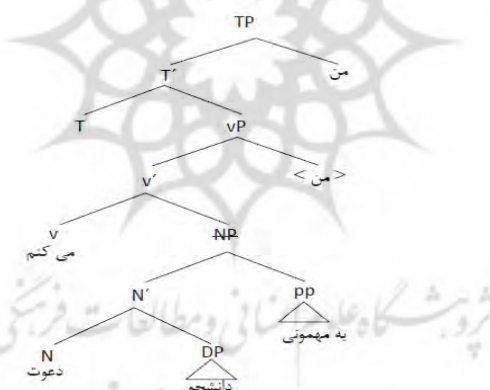
۴- الف- نیلوفر به مهمونی دانشجو دعوت نمی‌کند

ب- ولی من به مهمونی دانشجو دعوت می‌کنم

(Toosarvandani, 2009: 65)

در جمله (۴ ب) موضوعات درونی «به مهمونی» و «دانشجو» همراه با فعل یار «دعوت» پس از اعمال فرایند حذف از ساخت جمله زدوده شده‌اند. توسروندانی (۲۰۰۹) ساختار جمله (۴ ب) را به صورت نمودار (۵) در زیر نشان می‌دهد.

۵.

(Toosarvandani, 2009: 73)

توسروندانی (۲۰۰۹) با بررسی داده‌هایی مانند جملات (۴ ب) و نمودار مربوط به آن در شماره (۵) نتیجه می‌گیرد که در نتیجه اعمال فرایند حذف بر جملات دارای افعال مرکب در زبان فارسی حذف گروه فعلی با ابقای فعل سبک رخ می‌دهد. چراکه بنا به نظر وی با اعمال فرایند حذف، فعل یار ضرورتاً با موضوعات درونی، در صورت وجود، حذف می‌شود. حال به جملات (۶) توجه کنید.

۶- الف- رستم همیشه حرف می‌زنه ولی سهراب هیچ وقت [حرف: نمی‌زنه].

ب- سهراب پیراهنارو اتو نزد ولی رستم [پیراهنارو: اتو: زد].

(Toosarvandani, 2009: 65)

در جملات (۴ ب) و (۶ ب) با اعمال فرایند حذف، فعل یار با موضوعات درونی حذف شده است و در جمله (۶ الف) به علت نبود موضوع درونی، در نتیجه عملکرد فرایند حذف، فعل یار به تنهایی حذف شده است. بدین ترتیب، وی نشان می‌دهد که پس از عملکرد حذف بر جملات دارای فعل مرکب تنها عنصری که بر جا می‌ماند، فعل سبک است.

¹ Become event

² Causative event

اما جملات دستوری مانند جملات (۷) در زیر نشان می‌دهد که برخلاف نظر **توسروندانی** (۲۰۰۹) اعمال فرایند حذف در جملات دارای فعل مرکب الزاما منجر به حذف الزامی فعل یار همراه با موضوعات درونی آن نمی‌شود.

۷- الف. نیلوفر به مهمونی دانشجو دعوت نمی‌کنه؛ اما من به مهمونی دانشجو دعوت می‌کنم.
 ب. نیلوفر به مهمونی دانش آموز دعوت نمی‌کنه؛ اما من به مهمونی دانشجو دعوت می‌کنم.
 ج. نیلوفر به جلسه دانشجو دعوت نمی‌کنه؛ اما من به مهمونی دانشجو دعوت می‌کنم.

در شماره (۷) در جمله (الف) هر دو موضوع درونی «به مهمونی» و «دانشجو» بدون فعل یار «دعوت» حذف شده‌اند. و در جملات (ب) و (ج) تنها یک موضوع درونی بدون فعل یار «دعوت» به تنهایی حذف شده است. تبیین این جملات دستوری در بخش چهارم ارائه می‌شود.

۲-۳-۲. راسخی (۲۰۱۴)

راسخی (۲۰۱۴) نیز مانند **توسروندانی** (۲۰۰۹) در چارچوب آرای **فولی و همکاران** (۲۰۰۵) از ساخت افعال مرکب، به بررسی چگونگی عملکرد فرایند حذف در جملات دارای این افعال می‌پردازد. اما وی برخلاف **توسروندانی** (۲۰۰۹) سازه‌های محذوف در جملات دارای فعل مرکب را حاصل عملکرد حذف گروه فعلی با ابقای فعلی نمی‌داند. وی بر مبنای معیارهای **گلدبرگ** (۲۰۰۵) درباره امکان ارتقا هسته فعل به هسته زمان و به کارگیری آن معیارها در زبان فارسی توسط **کریمی** (۲۰۰۵) ارتقا هسته فعل به هسته زمان را منتفی می‌داند. **کریمی** (۲۰۰۵) ارتقا هسته فعلی به هسته زمان در زبان فارسی فقط در صورت وجود خوانش‌های کلامی مبتدا و کانون ممکن است. از این رو، **راسخی** (۲۰۱۴) با بررسی جملات دارای افعال مرکب پیشنهاد می‌کند که عملکرد حذف در جملات مدنظر از نوع حذف موضوع است. بنابه نظر وی در طی این فرایند زنجیره محذوف فقط می‌تواند موضوعی با مقوله اسمی یا حرف اضافه باشد. و به عنوان مثال، به جملات (۸) در زیر اشاره می‌کند.

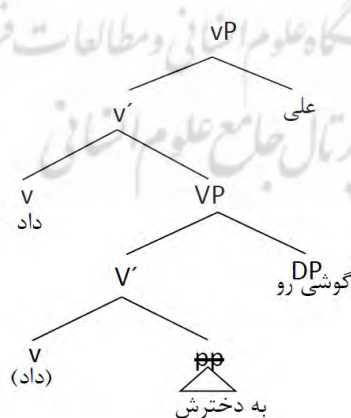
۸- الف- علی با دقت کتاب رو به دخترش داد.

ب- از اینکه با دقت گوشی رو به دخترش نداد تعجب کردم.

(Rasekhi, 2014: 33)

در جمله (۸ ب) صرفاً مفعول غیرمستقیم «به دخترش» از جمله حذف شده است و این امر را می‌توان در نمودار (۹) نیز شاهد بود.

-۹

(Rasekhi, 2014: 12)

طبق نظر **راسخی** در نمودار (۹) صرفاً موضوع درونی با مقوله حرف اضافه از ساختار جمله حذف شده است. اما استدلال **راسخی** را به دو دلیل نمی‌توان پذیرفت: نخست، جملات دستوری (۶) نشان می‌دهد که زنجیره محذوف در جملات دارای فعل مرکب صرفاً موضوع یا موضوعات درونی نیستند، بلکه افزون بر حذف موضوع یا موضوعات درونی، فعل یار نیز می‌تواند همراه با آن‌ها حذف گردد. به عنوان مثال، به جملاتی همچون جمله (۴ب) توجه کنید. در این جمله حذف موضوع درونی به همراه فعل یار صورت گرفته است. بدیهی است یک تحلیل جامع باید بتواند سایر داده‌های زبانی را تبیین کند. دیگر آنکه، **انوشه** (۱۳۸۷) و **درزی و انوشه** (۱۳۸۹) برخلاف **کریمی** (۲۰۰۵)

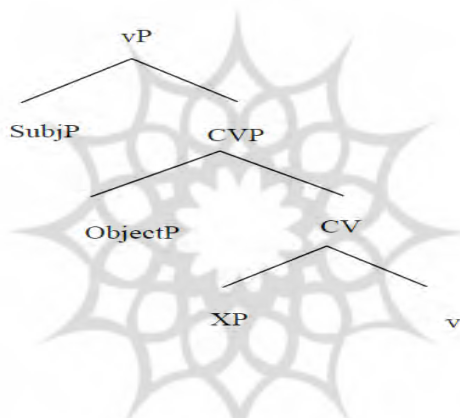

نشان می‌دهند که در زبان فارسی فعل به دلیل داشتن مشخصه تصریف قوی از جایگاه اصلی خود در گروه فعلی کوچک خارج می‌شود و به هسته اولین فرافکن نقشی مسلط بر گروه فعلی کوچک یعنی هسته زمان و یا نمودهای فعلی ارتقا می‌یابد. بنابراین، اساس استدلال راسخی (2014) که مبتنی بر نبود این حرکت است، فرو می‌ریزد. بدین ترتیب، برخلاف نظر راسخی (2014) عملکرد حذف در جمله (۸) (ب) را نمی‌توان حذف موضوع دانست.

۲-۳-۳. شفیع (2015; 2016)

شفیع (2015; 2016) به پیروی از آرای مگردومیان (2001; 2012) معتقد است که از ترکیب فعل‌یار و فعل سبک با هم یک محمول مرکب به دست می‌آید که مانند یک هسته رفتار می‌کند. این محمول مرکب به عنوان یک هسته مانند یک فعل ساده می‌تواند موضوعاتش را انتخاب کند و به صورت یک گروه فعلی مرکب فرافکنی کند. بر مبنای این رویکرد، وی نمودار شماره (۱۰) در زیر را به عنوان ساختار کلی افعال مرکب در نظر می‌گیرد.

-۱۰-

(Shafie, 2015: 12)

شفیع بر مبنای آرای مگردومیان (2012) سعی می‌کند که در اشتقاق نحوی افعال مرکب زبان فارسی با قائل شدن به دو فعل سبک درونی و بیرونی در جایگاه دو فعل کوچک، عملکرد فرایند حذف در جملات دارای این افعال و همچنین، نبود الزام در حذف فعل‌یار با موضوعات درونی را تبیین کند. وی پیشنهاد می‌کند که حرکت فعل‌یار به خارج از گروه محمول مرکب به هسته گروه فعلی کوچک مسلط بر آن می‌تواند افزون بر به دست دادن خوانش نمودی (Megerdooomian, 2012)، به منظور گریز از فرایند حذف نیز باشد. بنا به نظر وی، فعل سبک درونی می‌تواند به تنهایی و یا با فعل‌یار به جایگاه فعل سبک بیرونی ارتقا یابد و تأکید می‌کند که این حرکت، اختیاری و بر اساس ملاحظات کلامی گوینده صورت می‌گیرد. وی به عنوان مثال به جملات (۱۱) در زیر اشاره می‌کند. جمله (الف) مرجع جملات (ب) و (پ) در نظر گرفته شده است.

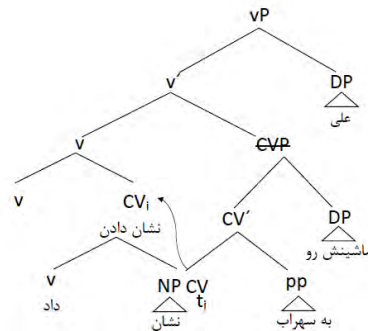
۱۱- الف - شهرام ماشینشو به سهراب نشان داد.

ب - علی هم ماشینشو به سهراب نشان داد.

پ - علی هم ماشینشو به سهراب نشان داد.

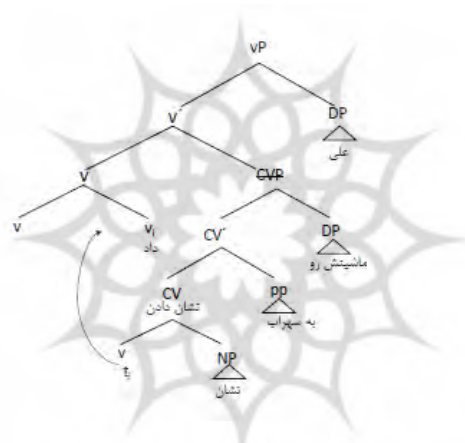
(Shafie, 2015: 13)

شفیع با مقایسه جملات (ب) و (پ) در شماره (۱۱) نشان می‌دهد که حذف فعل‌یار با موضوعات درونی اختیاری است. نمودار (۱۲) در زیر، ساختار گروه فعلی در جمله (۱۱) پ) را نشان می‌دهد.

(Shafie, 2015: 13)

در نمودار (۱۲) «نشان داد» به‌عنوان یک هسته فعلی که شفیعی آن را محمول مرکب می‌خواند، از درون گروه محمول مرکب خارج شده و به جایگاه فعل سبک بیرونی انضمام یافته است. به این ترتیب، در نتیجه عملکرد حذف تنها موضوعات درونی زدوده می‌شوند و فعل‌یار «نشان» با فعل سبک «داد» در ساختار باقی می‌ماند. نمودار (۱۳) در زیر ساختار گروه فعلی در جمله (۱۱) را نشان می‌دهد.

(Shafie, 2015: 14)

در نمودار (۱۳) برخلاف نمودار (۱۲) تنها فعل سبک درونی «داد» به جایگاه هسته فعل سبک بیرونی ارتقا می‌یابد. در نتیجه، فعل‌یار «نشان» به‌علت باقی ماندن در جایگاه اولیه خود می‌تواند همراه با دیگر موضوعات فعلی از ساختار جمله حذف شود.

اما تحلیل شفیعی (2016; 2015) در چارچوب آرای مگردومیان (2012; 2001) را به دو دلیل نمی‌توان پذیرفت: (الف) بر مبنای آرای مگردومیان، شفیعی معتقد است از ترکیب فعل‌یار و فعل سبک درونی یک محمول مرکب حاصل می‌شود که دارای ماهیت یک واحد واژگانی است. در حالی که بر مبنای استدلال‌های فولی و همکاران (2005) شامل تفکیک‌پذیری فعل‌یار و فعل سبک، توصیف‌پذیری فعل-یار و همچنین، امکان حذف فعل سبک نمی‌توان افعال مرکب را یک واحد واژگانی دانست. (ب) تحلیل شفیعی (2016; 2015) همانند تحلیل توسروندانی (2009) نمی‌تواند در جملات دارای افعال مرکب دو گذرایی حذف تنها یک موضوع درونی و برجا ماندن فعل‌یار و موضوع درونی دیگر را تبیین کند (جملات (ب) و (ج) در شماره (۱۱)).

با توجه به نقدهایی که به ساختار افعال مرکب در قسمت پیشینه این پژوهش ارائه شد، در بخش چهارم با به‌کارگیری رویکرد فاز پویا درصدد تبیین عملکرد حذف در جملات دارای افعال مرکب دو گذرایی خواهیم آمد، به‌گونه‌ای که ایرادات مطرح شده در این بخش وجود نداشته باشد و سعی خواهیم کرد که با استفاده از این رویکرد، تبیینی جامع از سایر داده‌های اشاره‌شده به‌دست دهیم.

۳. چارچوب نظری

بنای دستور در کمینه‌گرایی بر واژگان و نظام محاسباتی نحو است. نظام محاسباتی متشکل از سه عملکرد انتخاب، ترکیب و رونوشت است.

یکی از مباحث بنیادین در خصوص واژگان، چگونگی دسترسی عملکردهای نظام محاسباتی بدان است. بنا به ملاحظات اقتصادی در نحو کمینه‌گرا، چامسکی (1995) مفهوم واژگان گزیده را معرفی کرد و منظور از آن، مجموعه‌ای از رونوشت‌ عناصر واژگانی انتخاب شده است که در اشتقاق یک ساخت نحوی استفاده می‌شود. اما بنا به نظر چامسکی (2000) با توجه به میزان بار محاسباتی در حافظه فعال، عملکردهای محاسباتی نحو نمی‌توانند به واژگان گزیده به صورت کامل و یک‌جا دسترسی داشته باشند. از این رو، وی (2000) قائل به دسترسی عملکردهای محاسباتی به ریزبخش‌هایی از واژگان گزیده می‌شود. وی این ریزبخش‌های واژگانی را ریزآرایه‌های واژگان گزیده می‌نامد. انتخاب این ریزآرایه‌ها یا همان فازها در وهله نخست بر مبنای مفهوم و همچنین انگیزه مبتنی بر سطوح رابط بود. چامسکی (2000) گروه متمم‌ساز و گروه فعلی کوچک متعدی را فاز معرفی می‌کند. چرا که به لحاظ خوانش معنایی و آوایی مستقل محسوب می‌شوند. در سطح تعبیر معنایی، گروه فعلی کوچک متعدی به علت داشتن ساختار موضوعی کامل و گروه متمم‌ساز به علت داشتن زمان و ساختار رخدادی، ساخت گزاره‌ای کامل محسوب می‌شوند و در سطح آوایی، رفتار مستقل نسبی هر دو سازه در ساخت‌های دارای حرکت گروه فعلی و ساخت‌های اسنادی علت انتخاب این دو ریزآرایه به عنوان فاز تلقی می‌شود (Chomsky, 2004).^۱

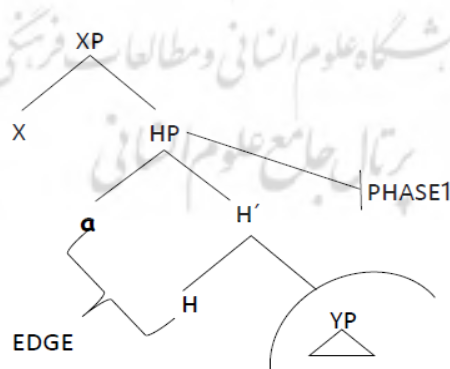
بدین ترتیب، چامسکی هسته فعل سبک متعدی (v*) و هسته متمم‌ساز (C) را به عنوان هسته فاز معرفی می‌کند و هرگاه اشتقاق نحوی یک فاز یعنی فرافکن بیشینه فعل متعدی یا عنصر متمم‌ساز تکمیل شود، متمم هسته فاز (دامنه فاز) به منظور خوانش معنایی و آوایی به سطوح رابط منتقل می‌شود. در این مرحله از اشتقاق، عملکردهای نحو محاسباتی به دامنه فاز دسترسی نخواهد داشت. چامسکی (2001; 2000) این ویژگی فاز را شرط نفوذناپذیری فاز^۲ نامیده است.

۱۴- شرط نفوذناپذیری فاز

با تشکیل فاز α با هسته H ، دامنه H در دسترس فرایندهای نحوی بیرون از α نخواهد بود. تنها هسته H و حاشیه آن می‌تواند تحت تأثیر عملکردهای نحوی قرار گیرد.

نمودار (۱۵) ساختار درونی یک فاز را با توجه به شرط نفوذناپذیری نشان می‌دهد.

(۱۵)

بنا بر تعریف فوق به محض تشکیل گروه HP، دامنه فاز به سطوح رابط فرستاده می‌شود و از دسترس عناصر نحوی بیرون از فاز دیگر خارج می‌گردد، به همین علت تعریف فوق نسخه‌ی قوی شرط نفوذناپذیری فاز خوانده می‌شود. براساس شرط نفوذناپذیری، پس از تکمیل یک فاز، متمم هسته آن فاز می‌تواند از طریق سطح تعاملی واجی در دسترس نظام فراگویی- ادراکی و از طریق سطح تعاملی معنایی در

^۱ البته چامسکی در آثار بعدی خود مهمترین عامل انتخاب فازها را بازبینی مشخصه‌های مربوط به نظام مطابقت و حالت می‌داند و نه ویژگی‌های سطوح رابط. برای اطلاع بیشتر در این خصوص، ن.ک. چامسکی (۲۰۰۴) و بعد از آن.

^۲ Phase Impenetrability Condition

دسترس نظام مفهومی- نیتی قرار گیرد و تنها حاشیه فاز که شامل هسته فاز، جایگاه مشخص گر آن، و همچنین عناصر متصل به آن‌ها (عناصر نحوی جابه‌جاشده از درون دامنه فاز) است، در دسترس عملیات‌های نحوی خارج از آن فاز خواهند بود. بدین ترتیب، طبق شرط نفوذناپذیری فاز، محاسبات نحوی فاز به فاز یا به عبارت دیگر، به صورت چرخه‌ای صورت می‌گیرد. طبق شرط نفوذناپذیری فاز، محاسبات نحوی خارج از فاز (HP) تنها می‌توانند به حاشیه فاز (α) و (H) دسترسی داشته باشند و نه به دامنه فاز (YP). بدین ترتیب، چامسکی با معرفی مفهوم فاز و طبق شرط نفوذناپذیری فاز، نشان می‌دهد که محاسبات نحوی فاز به فاز یا، به عبارت دیگر، به صورت چرخه‌ای صورت می‌گیرد.

اما برخی از زبان‌شناسان (Bobaljik & Wurmbrand, 2005; Dikken, 2007; Gallego & Uriagereka, 2007; Bošković, 2005, 2013, 2014; Müller, 2011; Despic, 2011; Takahashi, 2010, 2011)

معتقدند که چامسکی (2000) با نادیده گرفتن بافت در تعیین فاز، رویکردی نامنعطف و ناپویا اتخاذ کرده است. رویکردی که حتی در نظریه حاکمیت و مرجع‌گزینی در تعیین موانع لحاظ شده بود. در نظریه موانع (Chomsky, 1986) برخی از مقوله‌های نحوی براساس بافت مانع در نظر گرفته می‌شوند. بنابراین، با توجه به بافت نحوی گروه متمم‌ساز در برخی موارد نقش یک مانع را ایفا می‌کند؛ اما در برخی موارد دیگر نمی‌تواند مانع محسوب شود.

در این میان بشکوویچ (2014) با قائل شدن به رویکرد انعطاف‌پذیر و پویا در تعیین فاز، بالاترین فرافکن در فرافکن گسترش‌یافته یک مقوله واژگانی را با توجه به بافت نحوی موجود، فاز می‌داند.^۱ وی با بررسی امکان و عدم امکان اعمال فرایند حذف بر سازه‌های مختلف تحت تسلط گروه زمان در جملات زبان‌های انگلیسی، ژاپنی، ترکی و صرب-کروات^۲ نتیجه می‌گیرد که زنجیره حذف شده کل فاز و یا متمم آن فاز است. همچنین، حذف یک عنصر از درون سازه‌ای که نقش متمم را برای متمم یک فاز ایفا می‌کند، ساختی ناستوری به دست می‌دهد.

۴. تجزیه و تحلیل داده‌ها: تبیین فازی فرایند حذف در افعال مرکب

در بخش دوم آرا و تحلیل توسروندانی (2009)، راسخی (2014)، و شفیعی (2016; 2015) را پیرامون سازه‌های محذوف در جملات دارای فعل مرکب معرفی و نقد کردیم و نشان دادیم هیچ‌یک از تحلیل‌های ارائه‌شده نمی‌تواند از عهده تبیین تمام داده‌های موجود برآید. در این بخش چگونگی عملکرد فرایند حذف را در جملات زبان فارسی دارای افعال مرکب در چارچوب رویکرد فاز پویا ارائه می‌کنیم و سعی می‌کنیم با بررسی فرایند حذف در برخی جملات فارسی متناظر با جملات بخش دوم براساس این رویکرد، تحلیلی از ساخت‌های مدنظر ارائه دهیم که نه تنها اشکالات پیشین را نداشته باشد، بلکه بتواند به صورت جامع و یک‌دست تمام داده‌های موجود را تبیین کند. در جمله (۱۶) در زیر، زنجیره «تکالیفش رو تایپ» حذف شده است.

۱۶- هستی تکالیفش رو تایپ نکرد ولی سارا [تکالیفش رو تایپ] کرد.

ساختار درونی گروه فعلی این بند به صورت نمودار شماره (۱۷) در زیر است. فعل سبک «کرد» به هسته زمان ارتقا می‌یابد.

۱۷- [TP سارا [SAR] <تکالیفش رو تایپ> [تایپ] <کرد>] کرد

در نمودار قلاب‌بندی شده (۱۷) در بالا «تایپ» به عنوان فعل یار با فعل سبک «کرد» در جایگاه هسته فعلی کوچک ادغام می‌شود. سپس فعل سبک «کرد» برای بازبینی مشخصه تصریف خود، به تنهایی از درون گروه فعلی کوچک خارج می‌شود و به هسته زمان ارتقا می‌یابد. «سارا» نیز به عنوان موضوع بیرونی از جایگاه شاخص گروه فعلی به جایگاه شاخص گروه زمان ارتقاء می‌یابد.^۳ با اعمال فرایند حذف، فعل-یار «تایپ» همراه با موضوع درونی «تکالیفش رو» درون گروه فعلی کوچک حذف می‌شود. براساس آرای بشکوویچ، در نمودار (۱۷)،

^۱ اهمیت بافت نحوی به علت تفاوت‌های میان زبانی و همچنین ساختارهای متفاوت در یک زبان واحد است. برای اطلاع بیشتر ن. ک. بشکوویچ (2005 & 2014).

^۲ Serbo – croatian

^۳ به پیروی از آرای انوشه (۱۳۸۷) و انوشه و درزی (۱۳۸۷) و برخلاف آرای کریمی (2005) موضوع بیرونی از جایگاه اولیه خود درون گروه فعلی خارج شده است و به جایگاه شاخص گروه زمان ارتقا می‌یابد.

بالاترین فرافکن نقشی در دامنه گروه فعلی، گروه فعلی کوچک است و نقش فاز را ایفا می‌کند. بدین ترتیب در این نمودار، در نتیجه عملکرد فرایند حذف، گروه فعلی کوچک یعنی کل فاز حذف شده است.

حال به جمله شماره (۱۸) توجه کنید. با توجه به باقی ماندن فعل یار همراه با فعل سبک در ساخت این جمله، در وهله نخست چنین به - نظرمی رسد که سازه «تکالیفش رو» به عنوان موضوع درونی از ساخت مدنظر حذف شده است.

۱۸- هستی تکالیفش رو تایپ نکرد؛ ولی سارا [تکالیفش رو] تایپ کرد.

اما بررسی چگونگی اشتقاق نحوی این جمله با توجه به نمودار (۱۹) در زیر نشان می‌دهد که چنین نیست.

۱۹- TP سارا [p, <سارا>] [تکالیفش رو] تایپ + <کرد> [کرد]

نمودار (۱۹) نشان می‌دهد که در اشتقاق نحوی جمله (۱۸) مانند جمله (۱۶) موضوع بیرونی «سارا» به جایگاه شاخص گروه زمان جابجا می‌شود. بخش غیر فعلی «تایپ» با فعل سبک «کرد» در جایگاه هسته فعلی کوچک ادغام می‌شود. پس از آن، فعل سبک «کرد» به هسته زمان ارتقا می‌یابد. بدین ترتیب طبق نمودار (۱۹) و براساس رویکرد فاز پویا، در جمله (۱۸) برخلاف جمله (۱۶) فرایند حذف بر گروه معرف یعنی بخش محمول فعل مرکب، به عنوان متمم فاز، اعمال شده است و نه بر کل فاز یعنی گروه فعلی کوچک.

«تایپ کردن» در جمله (۱۶) مانند «اتو زدن» در جمله (۶ب) دارای یک موضوع درونی است. با توجه به تناظر جملات (۱۶) و (۶ب)، می‌توان حذف موضوع درونی به همراه فعل یار را در جمله (۶ب) مانند جمله (۱۶) و مشابه نمودار (۱۷) حاصل عملکرد فرایند حذف بر گروه فعلی کوچک به عنوان فاز در قالب رویکرد فاز پویا دانست.^۱

بدین ترتیب، ما در قالب رویکرد فاز پویا نشان دادیم که سازه محذوف در جملاتی مانند جملات (۱۶) حاصل عملکرد فرایند حذف بر گروه فعلی کوچک به عنوان یک فاز کامل است و نه حذف گروه فعلی با ابقا فعل کوچک، برخلاف آرای توسروندانی (۲۰۰۹). افزون بر این، جملات دستوری مانند جمله (۱۸) و تبیین آن در چارچوب رویکرد فاز پویا، طبق نمودار (۱۹) نشان می‌دهد که برخلاف آرای وی، الزامی بر حذف فعل یار در جملات زبان فارسی دارای محمول مرکب نیست. همچنین امکان تبیین چگونگی عملکرد فرایند حذف در جملاتی مانند جملات (۱۸) نشان می‌دهد که برخلاف نظر راسخی (۲۰۱۴) آنچه در ظاهر حذف موضوع درونی به نظر می‌رسد، در حقیقت حذف متمم فاز است. بدین ترتیب، برخلاف نظر وی در مواجهه با داده‌هایی از این دست، ناگزیر به ارائه تحلیلی دوگانه خواهیم بود.^۲

اکنون به جمله (۲۰) در زیر توجه کنید.

۲۰- طبقه پایین این مجتمع هیچ کس سروصدا نمی‌کنه؛ ولی طبقه بالایی‌ها [سروصدا] می‌کنن.

^۱ جزئیات مشابه و تکراری با توجه به محدودیت در صفحات مقاله بیان نشده است.

^۲ در چارچوب کمینه‌گرایی، گونه‌های مختلف افعال غیربسیط، همگی ذیل عنوان محمول مرکب می‌گنجد. در این مقاله نیز ما بر همین اساس و به پیروی از فولی و همکاران (۲۰۰۵) معتقدیم همه این افعال کم‌و بیش از الگوهای ساختاری یکسانی پیروی می‌کنند که در بخش چارچوب نظری نیز بدان‌ها اشاره شد. بر این اساس، سازوکار عملکرد حذف بر سازه‌های مختلف در جملات دارای افعالی همچون «عوض کردن»، «خبر دادن»، «فدا کردن» و نظایر آن متناظر با حذف سازه‌ها در جملات دارای فعل «تایپ کردن» در شماره‌های (۱۶) و (۱۸) است (البته رفتار توزیعی فعل یارهایی مانند «عوض» در «عوض کردن»، «خبر کردن»، «خبر کردن» و موارد مشابه با «تایپ» در «تایپ کردن» تفاوت‌های جالبی را نشان می‌دهد که در این مقاله مجال بررسی بیشتر آن‌ها نیست و می‌تواند موضوع پژوهش دیگری باشد).

به عنوان مثال، به داده‌های زیر توجه کنید.

(i) الف. سارا بچه‌ها را^۳ خبر نکرد؛ ولی مهری کرد.

ب. سارا بچه‌ها را^۳ خبر نکرد؛ ولی مهری خبر کرد.

(ii) الف. هیچ کس همه چیزش^۳ فدا نمی‌کنه؛ اما ابراهیم کرد.

ب. هیچ کس همه چیزش^۳ فدا نمی‌کنه؛ اما ابراهیم فدا کرد.

بر مبنای شم زبانی گویشوران زبان فارسی جملات (i) و (ii) همگی خوش ساخت هستند. در بند دوم جملات (الف) در (i) و (ii) مانند جمله (۱۶) فرایند حذف بر گروه فعلی کوچک، یعنی کل فاز، اعمال شده است و در بند دوم جملات (ب) در (i) و (ii) مانند جمله (۱۸) فرایند حذف بر گروه معرف، یعنی متمم فاز، اعمال شده است. با توجه به محدودیت در حجم مقاله، از پرداختن به جزئیات با توجه به تشابه با مثال‌های متن خودداری شده است.

در جمله (۲۰) بخش غیر فعلی «سروصدا» از ساختار جمله زدوده شده است. شماره (۲۱) در زیر، نمودار قلاب‌بندی شده بند دوم جمله (۲۰) را نشان می‌دهد.

(۲۱) TP طبقه بالایی ها [ProgP] ~~طبقه بالایی ها~~ [~~سروصدا~~] [~~سروصدا می‌کنم~~] [~~می‌کنم~~]

در نمودار (۲۱)، هسته نمود استمراری، هسته فاز و گروه فعلی کوچک، متمم آن محسوب می‌شود. در این نمودار پس از ارتقای فعل سبک به هسته نمود استمراری به منظور بازبینی مشخصه تصریف قوی خود و جابجایی موضوع بیرونی «طبقه بالایی‌ها» از جایگاه شاخص گروه فعلی کوچک به جایگاه شاخص گروه زمان، فرایند حذف بر گروه فعلی کوچک یا همان متمم فاز اعمال می‌شود. سازه محذوف در جمله (۲۰) متناظر با سازه محذوف در جمله (۶ الف) است. بدین ترتیب، در قالب رویکرد فاز پویا نشان دادیم که سازه محذوف در جملاتی از این دست، حاصل عملکرد فرایند حذف بر گروه فعلی کوچک به عنوان متمم فاز است و نه حذف گروه فعلی با ابقای فعل کوچک، برخلاف آرای توسروندانی (2009).

حال به بررسی افعال مرکب دو گذرایی می‌پردازیم. ابتدا به بررسی و تبیین چگونگی عملکرد حذف در جمله (۲۲) در زیر در چارچوب رویکرد فاز پویا در این پژوهش می‌پردازیم.

۲۲- الف- هستی به علی کتاب قرض نمی‌ده

ب- ولی من به علی کتاب قرض می‌دهم.

نمودار (۲۳) در زیر ساخت بند دوم در جمله (۲۲) را نشان می‌دهد.

۲۳- TP من [ProgP] ~~من~~ [~~به علی~~] [~~کتاب قرض~~] [~~قرض می‌دهم~~] [~~می‌دهم~~]

در نمودار (۲۳)، فعل سبک «می‌دهم» برای بازبینی مشخصه تصریف خود، از درون گروه فعلی کوچک خارج می‌شود و به هسته نمود استمراری ارتقا می‌یابد. پس از ارتقای «من» از جایگاه شاخص گروه فعلی کوچک به جایگاه شاخص گروه زمان، آنچه در گروه فعلی کوچک برجا می‌ماند، فعل یار «قرض» و دو موضوع درونی «به علی» و «کتاب» است که در نتیجه عملکرد فرایند حذف، از ساختار زدوده می‌شوند. در چارچوب رویکرد فاز پویا، با اعمال فرایند حذف بر گروه فعلی کوچک به عنوان متمم فاز، فعل یار و دو موضوع درونی حذف می‌شود. «قرض» در «قرض دادن» مانند «دعوت» در «دعوت کردن» در مقام محمول فعل مرکب و دارای ساخت موضوعی است. هر دو فعل یار دارای دو موضوع درونی هستند. با توجه به این تناظر، در جمله (۴ ب) مانند جمله (۲۲) حذف هر دو موضوع درونی به همراه فعل یار حاصل عملکرد فرایند حذف بر گروه فعلی کوچک به عنوان متمم فاز تبیین می‌شود.^۱

بدین ترتیب، در قالب رویکرد فاز پویا چگونگی عملکرد فرایند حذف بر ساخت جملات دارای محمول مرکب با ساخت موضوعی متفاوت شامل محمول مرکب متعدی در جملات (۱۶)، (۱۸) و (۶ ب)، محمول مرکب لازم در جملات (۲۰) و (۶ الف) و محمول مرکب دو گذرایی در جملات (۲۲) و (۴ ب) بر مبنای سازوکاری یکسان، یعنی حذف فاز یا متمم فاز، تبیین می‌شود.

در ادامه به بررسی چگونگی عملکرد حذف در جملات دارای افعال مرکب دو گذرایی مانند جملات (۷) می‌پردازیم. این جملات به ترتیب در شماره (۲۴) در زیر آورده می‌شود. دیگر زبان‌شناسان از جمله توسروندانی (2009)، راسخی (2014) و شفیعی (2015; 2016) به این جملات پرداخته‌اند. افزون بر این، بر مبنای نظر آن‌ها نمی‌توان دستوری بودن این جملات را تبیین کرد.

۲۴- الف. نیلوفر به مهمونی دانشجو دعوت نمی‌کنه؛ اما من به مهمونی دانشجو دعوت می‌کنم.

ب. نیلوفر به مهمونی دانش آموز دعوت نمی‌کنه؛ اما من به مهمونی دانشجو دعوت می‌کنم.

ج. نیلوفر به جلسه دانشجو دعوت نمی‌کنه؛ اما من به مهمونی دانشجو دعوت می‌کنم.

ابتدا به بررسی جمله (۲۴ الف) می‌پردازیم. در این جمله هر دو موضوع درونی «به مهمونی» و «دانشجو» بدون فعل یار «دعوت» حذف شده‌اند. حذف هر دو موضوع درونی با هم و بدون حذف فعل یار «دعوت» برخلاف نظر توسروندانی (2009) طبق شم زبانی فارسی‌زبانان،

^۱ با توجه به محدودیت در حجم مقاله و جلوگیری از حشو در ارائه مطالب به جزئیات مشابه پرداخته نشده است.

دستوری است. نمودار درختی در شماره (۲۵) چگونگی اشتقاق نحوی جمله (۲۰ الف) و عملکرد فرایند نحوی حذف بر آن را نشان می‌دهد.

۲۵- TP من [Progp] VP من < [PP به مهمونی] [PP دانشجو] < دعوت > [دعوت می‌کنم] < دعوت می‌کنم > [[

تفاوت نمودار (۲۵) با نمودار (۲۳) در بالا، ارتقا فعل یار به همراه فعل سبک به هسته نمودار است. این امر بنا به ملاحظات کلامی گوینده امکان‌گریز فعل یار از حذف را فراهم می‌آورد (Shafiei, 2015 ; 2016) پس از خروج «دعوت» به همراه «می‌کنم» از درون گروه فعلی کوچک و اتصال آن‌ها به هسته نمودار استمراری، همچنین ارتقای «نیلوفر» از جایگاه شاخص گروه فعلی کوچک به جایگاه شاخص گروه زمان، آنچه در گروه فعلی کوچک یا همان متمم فاز برجا می‌ماند، تنها دو موضوع درونی «به مهمونی» و «دانشجو» است که در نتیجه عملکرد فرایند حذف از ساختار زدوده می‌شوند. بدین ترتیب، در این نمودار با اعمال فرایند حذف بر گروه فعلی کوچک به عنوان متمم فاز، امکان حذف موضوعات درونی بدون فعل یار در قالب رویکر فاز پویا تبیین می‌شود.

حال می‌پردازیم به جملات دارای فعل مرکب دوگذرای که در آن‌ها تنها یک موضوع درونی حذف می‌شود (جملات (ب) و (ج) در شماره (۲۴)). در جمله (ب) تنها موضوع درونی «به مهمونی» و در جمله (ج) تنها موضوع درونی «دانشجو» حذف شده است. در بند دوم جملات (ب) و (ج) در شماره (۲۴) دو نکته درخور توجه است. نخست آنکه موضوعات درونی برجامانده، یعنی «دانشجو» در جمله (۲۴ ب) و «به مهمونی» در جمله (۲۴ ج)، دارای خوانش کانونی و همراه با تکیه هستند. تکیه بر بودن این موضوعات درونی با سیاه‌نویسی آن‌ها به ترتیب در جملات (۲۶) و (۲۷) در زیر نشان داده می‌شود.

۲۶- TP من [Progp] VP من < [PP به مهمونی] [دانشجو] < دعوت می‌کنم > [دعوت می‌کنم] < دعوت می‌کنم > [[

۲۷- TP من [Progp] VP من < [PP به مهمونی] [دانشجو] < دعوت می‌کنم > [دعوت می‌کنم] < دعوت می‌کنم > [[

از دیگر سو، وقوع فروقید «همیشه» بعد از موضوع بیرونی «من» و به دست دادن جملات دستوری (۲۸) و (۲۹) در زیر می‌تواند به ترتیب شاهدهی بر باقی ماندن موضوعات درونی «دانشجو» و «به مهمونی» در جایگاه اولیه خود باشد.

۲۸- نیلوفر به مهمونی دانش آموز دعوت نمی‌کنه؛ اما من همیشه به مهمونی دانشجو دعوت می‌کنم.

۲۹- نیلوفر به جلسه دانشجو دعوت نمی‌کنه؛ اما من همیشه به مهمونی دانشجو دعوت می‌کنم.

امکان باقی ماندن عناصر کانونی با توجه به اختیاری بودن حرکت آن‌ها در صورت تکیه بر بودن، بنابه استدلال دیگری از کریمی (2005) نیز تأیید می‌شود. وی معتقد است که عناصر کانونی با تکیه قوی می‌توانند در جای خود باقی بمانند و از طریق برقراری رابطه تطابق با مشخصه مدنظر در هسته کانون، خوانش کانونی را به دست دهند. مقایسه جملات (الف) و (ب) در شماره (۳۰) در زیر این امکان را تأیید می‌کند.

۳۰- الف - هیچ کس فقط مهری رو ندید.

ب- فقط مهری رو هیچ کس ندید.^۱

بنا به نظر کریمی (2005) در جمله (۳۰ الف) وجود عنصر قطبی منفی «هیچ کس» و جوازدهی آن توسط عنصر نفی مانع از برقراری رابطه مطابقه بین مشخصه کانونی عبارت همراه با «فقط» با مشخصه متناظر در هسته کانون می‌گردد.^۲

حال با توجه به باقی ماندن موضوعات درونی «دانشجو» و «به مهمونی» در جایگاه اولیه خود به ترتیب در جملات (۲۶) و (۲۷) به چگونگی تبیین عملکرد فرایند حذف در این جملات می‌پردازیم. در چارچوب رویکرد فاز پویا در این جملات گروه نمودار استمراری، فاز و گروه فعلی کوچک، متمم آن است. اما اعمال فرایند حذف بر هیچ یک از این دو سازه نمی‌تواند حذف تنها یک موضوع درونی و برجا

^۱ در این جملات خوانش «فقط» به عنوان توصیف‌گر «مهری» مدنظر است.

^۲ کریمی (2005) وجود عنصر قطبی منفی «هیچ کس» و جوازدهی آن توسط عنصر نفی را مانع از حرکت مشخصه کانونی عبارت همراه با «فقط» به هسته کانون بیان می‌کند. در اینجا این مفهوم در قالب رابطه مطابقه بازگویی شده است.

ماندن موضوع دیگر را تبیین کند. به نظر می‌رسد خوانش کانونی موضوع درونی برجامانده مانع از عملکرد کامل فرایند حذف می‌شود. به عبارت دیگر، اعمال این فرایند منجر به زدوده شدن متمم فاز یعنی گروه فعلی کوچک بدون عنصر کانونی می‌گردد. گویی وجود عنصر کانونی در متمم فاز به جهت تأکید بر آن، مانع از اعمال عملکرد کامل فرایند حذف می‌شود. این وضعیت را می‌توان با توجه به نو بودن خوانش اطلاعات در سازه کانونی برخلاف سازه محذوف تبیین کرد.

۵. بحث و نتیجه‌گیری

در این مقاله، ما در قالب رویکرد فاز پویا و بر مبنای آرای بشکوویچ (2005, 2013, 2014) به بررسی چگونگی عملکرد فرایند حذف در جملات دارای محمول مرکب با ساخت موضوعی متفاوت شامل محمول مرکب متعدی در جملات (۱۶)، (۱۸) و (۶ب)، محمول مرکب لازم در جملات (۲۰) و (۶ الف) و محمول مرکب دو گذرایی در جملات (۲۲) و (۴ب) پرداختیم و نشان دادیم که در سایر داده‌های مدد-نظر سازه محذوف، فاز یا متمم فاز است. بدین ترتیب برخلاف آرای توسروندانی (2009) نشان دادیم که سازه محذوف حاصل عملکرد حذف گروه فعلی با ابقای فعل کوچک نیست. همچنین، برخلاف نظر راسخی (2014) نشان دادیم که آنچه به ظاهر در نگاه نخست حذف موضوع درونی به نظر می‌رسد، در حقیقت حاصل عملکرد فرایند حذف بر سازه‌های متفاوتی است که همگی در چارچوب رویکرد فاز پویا نقش متمم فاز در ساختار داده‌های مدنظر را ایفا می‌کنند. در جملات دارای محمول مرکب دو گذرایی با یک موضوع درونی محذوف، نبود امکان عملکرد حذف بر فاز یا متمم فاز، با توجه به خوانش کانونی موضوع نامحذوف و نو بودن خوانش اطلاعاتی آن تبیین شد. بدین ترتیب، با بکارگیری رویکرد فاز پویا می‌توان به جای تحلیل دو گانه حذف گروه فعلی به همراه ابقای فعل و یا حذف موضوع از ساخت‌های مدنظر، تحلیلی جامع و به تبع آن اقتصادی به دست داد.

منابع فارسی

- احمدی گیوی، حسن. (۱۳۸۰). *دستور تاریخی فعل* (جلد دوم). تهران: قطره.
- انوشه، مزدک. (۱۳۸۷). *ساخت جمله و فرافکن‌های نقش‌نمای آن در زبان فارسی*. رساله دکتری، دانشگاه تهران.
- انوشه، مزدک. (۱۴۰۰). *صرف در نحو از کمینه‌گرایی تا صرف توزیعی*. تهران: دانشگاه تهران.
- انوشه، مزدک و نصیب ضرابی، فهیمه. (۱۳۹۸). *مسئله مجهول صفتی در زبان فارسی: برپایه آزمون پردازشی خوانش خود گام*. زبان و زبان‌شناسی ۱۵، ۱-۲۰.
- برزگر، حسن. (۱۳۹۴). *نمود واژگانی در افعال مرکب مشتق از صفت در زبان فارسی*. پژوهش‌های زبانی ۱، ۲۱-۵۲.
- دبیرمقدم، محمد. (۱۳۸۴). *پژوهش‌های زبان‌شناختی فارسی* (چاپ اول). تهران: مرکز نشر دانشگاهی.
- درزی، علی و مزدک، انوشه. (۱۳۸۹). *حرکت فعل اصلی در زبان فارسی، رویکردی کمینه‌گرا*. زبان پژوهی ۲، ۲۱-۵۵.
- طباطبائی، علاالدین. (۱۳۹۴). *واژه‌سازی و دستور* (مجموعه مقالات). تهران: کتاب بهار.
- ناتل خانلری، پرویز. (۱۳۶۵). *تاریخ زبان فارسی* (جلد دوم). تهران: نشر نو.

References

- Ahmadi Givi, H. (2001). *The historical grammar of the verb*. Tehran: Ghatre. [In Persian]
- Anushe, M. (2008). *The structure of sentence & its functional projections in Persian*. Doctoral dissertation, University of Tehran. [In Persian]
- Anushe, M., & Nasib Zarabi, F. (2019). Adjectival passives in Persian. *Language and Linguistics* 15, 1-20. [In Persian]
- Anushe, M. (2021). *Morphology in syntax: from Minimalist Program to distributed Morphology*. Tehran: Tehran University Press. [In Persian]
- Barzegar, H. (2014). Lexical Aspect in Persian Deadjectival Complex Predicates. *Journal of Language Research* 8, 21-52. [In Persian]
- Bobaljik, J., & Wurmbrand, S. (2005). The domain of agreement. *Natural Language and Linguistic Theory* 23, 809-865.

- Bošković, Z. (2005). On the locality of left branch extraction and the structure of NP. *Studia Linguistica* 59,1–45.
- Bošković, Z. (2013). *Phases beyond clauses*. In L. Schurcks, A. Giannakidou, U. Etxeberria & P. Kosta (Eds.), *The nominal structure in Slavic and beyond* (pp. 75-128). Boston: De Gruyter.
- Bošković, Z. (2014). Now I am a phase, now I am not a phase: On the variability of phases with extraction and ellipsis. *Linguistic Inquiry* 45(1), 27- 89.
- Chomsky, N. (1986). *Knowledge of language: Its nature, origin, and use*. New York: Praeger.
- Chomsky, N. (1995). *The Minimalist program*. Cambridge: MIT Press.
- Chomsky, N. (2000). Minimalist inquiries: The framework. In R. Martin, D. Michaels, & J. Uriagereka (Eds), *Step by step: Essays on minimalist syntax in honor of Howard Lasnik* (pp. 89-155). Cambridge: MIT Press.
- Chomsky, N. (2001). Derivation by Phase. In M. Kenstowicz (Ed.), *Ken Hale: A Life in Language* (pp. 1- 52). Cambridge MA: MIT Press.
- Chomsky, N. (2004). Beyond explanatory adequacy. In A. Belletti (Ed.), *Structure and beyond. The Cartography of Syntactic Structures* (pp. 104-131 Vol. 3). Oxford: OUP.
- Dabir Moghaddam, M. (2005). *Studies in Persian linguistics: Selected articles*. Tehran: Tehran University Press. [In Persian]
- Darzi, A. & Anushe, M. (2010). *The main verb movement in Persian: A minimalist approach*. *Journal of Language Research* 2, 21-55. [In Persian]
- Despic´, M. (2011). *Syntax in the absence of determiner phrase*. Doctoral dissertation, University of Connecticut, Storrs.
- Dikken, M. (2007). Phase extension: Contours of a theory of the role of head movement in phrasal extraction. *Theoretical Linguistics* 33(1), 1–41.
- Folli, R., Harley, H., & Karimi, S. (2005). Determinants of event type in Persian complex predicates. *Lingua* 115, 1365–1401.
- Gallego, A., & Uriagereka, J. (2007). Sub-extraction from subjects: A phase theory account. In J. Camacho, N. Flores-Ferran, L. Sa´nchez, V. De´prez, & M. Jose´ Cabrera (Eds.), *Romance Linguistics* (pp. 149–162). Amsterdam: John Benjamins.
- Goldberg, M. (2005). *Verb-stranding VP ellipsis: A cross-linguistic study*. Doctoral dissertation, McGill University, Montreal.
- Hale, K., & Keyser, S. J. (1993). On argument structure and the lexical expression of syntactic Relations. In K. Hale & S. J. Keyser (Eds.), *The view from Building 20: Essays in linguistics in honor of Sylvain Bromberger* (pp. 53-109). Cambridge, MA: MIT Press.
- Karimi, S. (2003a). Focus movement and uninterpretable features. In A. Carnie, H. Harley & M. Willie (Eds.), *Formal approaches to functional forces: Festschrift for Eloise Jelinek* (pp. 297–306). Amsterdam: John Benjamins.
- Karimi, S. (2003b). Object positions, specificity and scrambling. In S. Karimi (Ed.), *Word order and scrambling* (pp. 91–125). Oxford: Blackwell Publishers.
- Karimi, S. (2005). *A minimalist approach to scrambling: Evidence from Persian*. The Hague: Mouton.
- Karimi-Doostan, Gh. (1997). *Light verb constructions in Persian*. Doctoral dissertation. University of Essex.
- Shafiei, N. (2015). Missing objects in Persian. *Proceedings of the 5th International Conference on Iranian Linguistics*. Cahiers de Studia Iranica series.
- Shafiei, N. (2016). *Persian complex predicates: Evidence for verb movement from ellipsis and Negation*. MA thesis, University of Calgary.
- Megerdooian, K. (2001). Event structure and complex predicates in Persian. *Canadian Journal of Linguistics* 46, 97–126.
- Megerdooian, K. (2012). The status of the nominal in Persian complex predicates. *Natural Language & Linguistic Theory* 30,179–216.
- Mohammad, J., and Karimi, S. (1991). Light verbs are taking over: Complex verbs in Persian. In J. Nevins & V. Samiiian (Eds.), *Proceedings of the Western Conference on Linguistics* (pp. 195–215). Fresno, CA: Department of Linguistics, California State University
- Müller, G. (2011). *Constraints on displacement. A Phase-Based approach*. Amsterdam: John Benjamins.
- Natel Khanlari, P. (1986). *History of the Persian language*. Tehran: Nashre Now. [In Persian]
- Rasekhi, V. (2014). *Missing objects in Persian*. USA: Stony Brook University.
- Tabatabaee, A. (2015). *Vocabulary and grammar*. Tehran: Bahar Press. [In Persian]
- Takahashi, M. (2010). Case, phases, and nominative/accusative conversion in Japanese. *Journal of East Asian Linguistics* 19, 319-335.
- Takahashi, M. (2011). *Some theoretical consequences of case-marking in Japanese*. Doctoral Dissertation, University of Connecticut, Storrs, CT.
- Toosarvandani, M. (2009). *Ellipsis in Farsi complex predicates*. *Syntax* 12(1), 60-92.

